

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

**ha- To'eh be-darke ha-hayim, o', Toldot Yosef ha-yatom
me-'ir Madmenah**

Smolensqin, Pereš Ben-Mošë

השמ ןב ץרפ ,ןיקסנעלאמס

Ṳin, 629 [1868 oder 1869]

.ח

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10010

— ואני יודע כי תהיה להפך —
 עד הנה שמעתי דבריהם אך לאחורונה גברה יד השנה עלי ולא מתק
 שפתי הנערים המדברים, גם לא נשיקות פי החיות הקטנות אשר הציבונני כמטרה
 לחצי לשונם עצרו עוד כח להקיצני משנתי ואישן עד אור הבקר ואז הקיצותי
 לקול קורא בזעם, פקחתי עיני ואראה את דוב המשגיח הראשון מכה בעברה
 את אחד מהנערים וישנים יעמדו בבשת פנים וירדו כנחל דמעה.

— צאו מזה! — קרא המשגיח בקול נורא — צאו זרע מרעים משחיתי
 דרך, אני לא אתן לכם חנינה! — ראיתי את הנער אשר אתו הניתי, או דברתי
 אתמול כל היום, עומד מרחוק נגשתי אליו ואשאלהו: מדוע ישפוך המשגיח את
 עברות אפו על הנערים האלה? והוא ענני, כי המה היו המשמרים השניים אשר
 תחת הגות בתורה עשו כל דבר עול: בראשונה נתנו עפר זאבק עלי מרורים
 באף נערים ישנים ואחרי כן גלו ערות כל הנערים, והנער השלישי גלוה עמם
 להתעולל בהישנים וישפוך מים רבים תחת משכב ראובן הגבעוני למען יהיה
 לכוז בקומו ממשכבו. . . והוא ממשפחת המשגיח ועל כן יחרה אפו במ ויגרשם
 מזה — בין כה וכה נקבצו המתפללים להתפלל תפלת הבקר וראש העדה וראש
 הישיבה בתוכם.

— זמה עשו! תבל עשו! — קרא המשגיח בקול נורא באזני הנאספים —
 המשחיתים האלה ישמאו את הקדש!

— גרשם מזה — ענה ראש העדה במנוחת לב. אך ראש הישיבה עמד
 בפרץ והשיב חמתו כאמרו: אני אני איסר אותם בעד פשעם אך ישבו פה כי
 יש לי חפץ בהם — המשגיח נסוג אחור בלי חמדה ותלונה עברה בין פתחי פיו,
 אך לא העז פנים לדבר משפט את ראש הישיבה.

ח.

בימים מעטים הסכנתי את הנערים בני הישיבה ואלמוד דרכיהם ואהיה
 כאחד מהם; בראשונה חפצתי להיות מן המתמידים כי קנאתי בהם, אך לא לארך
 ימים בערה התשוקה הזאת בקרב לבי, כי עוד ביום ההוא נלאתי נשוא את הסבל
 אשר העמסתי על שכמי, כי זאת לא יבין האיש אשר לא נסה בזה מעודה, אך
 יכבד כמשא כבד לשבת כיום תמים ולהגות בדברים אשר לא יבין ולא ימצא
 כמו נחת, וגם אני לא ידעתי זאת עדי נסיתי ואראה כי כבד ממני הדבר ואסור
 מסבל שכמי, וכאשר יעשו כל הנערים, אשר רק שתיים שלש שעות יהגו בשום
 לב מן השעה התשיעית בבקר עד חצי היום עת ישבו לשמוע תורה מפי המורה,
 ואחרי כן ידברו וישוחחו כל היום, כן עשיתי גם אני, כי איש כמוני אשר לא
 הסכין לשבת בית אבותיו ולהשתעשע על כרכיהם, ואשר לא פנק מנער כי
 יזמו הדיחהו מעיר לעיר ומארץ אל ארץ אחרת הוא יסנון על נקלה את דרכי כל
 האדם ובמקום הביאוהו רגליו שם ימצא בית ורעים. — הרעים אשר אתם התהלכתי
 עד הנה לא הביאו טוב טעם ודעת בלבבי להכדיל בין רע לרע, לכן ששתי
 בחברת נערי בני הישיבה כעל אהבת אחים מכמון, כי האמנם נופלים היו נערי
 בני הישיבה מאורחת העניים הסובבים מעיר לעיר לבקש פתותי לחם ולננוב מכל

הבא בידם? או מהנערים השוככים בעיר אשדות אשר אתם התהלכתי כאח ורע?
או מן הכחורים הפריצים העוזרים על יד החזן הנבל אשר אתם יחד ישבתי
בית? זאת לא זאת! על כן בקשתי ומצאתי לי בישיבה נערים רכים אוהבים
והעים, וגם אויבים ומקנאים מצאתי גם מבלי בקש, אכן גם לזאת לא שמתי
עוד לבי.

בעיני אלה אשר מיום הולדם עד כואם באנשים לא דרכה כף רגלם
מקר עירם החוצה יפלא הדבר הזה וישאלו: איך ימצא איש מנוחה במקום אשר
חדש מקרוב בא בו ולא ידעו תמול שלשום? ואיכה ימצא נער לא איש נתיבותיו
בעיר נכריה בין אנשים זרים לו? אמנם בעיני האיש אשר מימי חרפו היה נע
וגר כמוני, ואשר בלי מורה ומנהל (או על פי מורים ומנהלים רכים חדשים לרגעים)
בחר דרכו, בעיני איש כזה לא יפלא הדבר, כי הוא יודע כמוני כי נער כזה יבין
וידע להלך לרוח העת והמקרים והרעים כאיש בא בשנים, כי מה חכמת כל
האדם ודעתו? האם הדעת אשר תבוא כלכו מרוב הגות בספרים? או החכמה
אשר יביאו מוריו כלכו? אך לא! החכמה והדעת הזאת היא לאיש כמקל תפארה
להתפאר בו לעין רואים בעת אשר יצא לשוח מלובש בבגדי כבוד, לא למשענת
בעת תמעדנה הרגלים, כעדי תפארת אשר יוסיף ליות חן ויוסי לאיש אשר מלא
ביתו טוב וחולך בצואר עתק ברחובות קריה, אך לא למחסה בקרה חרם למחבק
אשפתות, אבל לא כן הדעת אשר כנסשו יביא איש, היא תהיה לו למאירת
עינים ברכי התבל, היא תסקח עיניו כאביב ימי עלומיו לדעת עת ומשפט לכל
חפץ, וזה חלקי אף אני; קשה יומי היה לי למורה דרך והתלאות אשר עברו על
ראשי הורוני להיות איש רעים להתרועע, ובכל מקום בואי מצאתי בית ומנוחה
עדי הסך הזמן ידו עלי ויסעני כעץ ויסעוני ממקומי, אך גם לזאת לא חרד
עוד לבי, כי לא נתתי את נפשי להאמין כי בידי טובי וגם בעת שלום הכינותי
גוי למלחמה ויום רע, זכרתי ככל עת ימים מקדם ואזכור כי לא לעולם מנוחה
ועל כן הייתי כאורה גם בארץ נכריה, התהלכתי כאת אחים מבטן את אנשים
אשר לא ראיתי סניהם תמול שלשום, וכאורה נטה ללון חשבתי את נפשי גם
במקום אשר כבר ישבתי בו ימים ושנים, כי לא האמנתי בימי שלום לאורך ימים,
וזאת היתה לי לישועה לחזק לבי ואמץ רוחי מול כל צרה ופגע אשר
ישו לבוא כפעם כפעם לראות פני, אכן זאת היתה דרכי עד בואי בית השיבה,
אלם כעבור ירחים אחדים מעת הצנתי כף רגלי על מפתן הישיבה נהפכתי
לאיש אחר; המחשבות הרבות והרעות אשר התעוררו בקרבי לרגעים כמלאכי
זעם לשלח רצה בעצמי, הדאגות לימים יוצרו ומכשול לב על המעשים מימים
עברו אשר התרועעו אתי ויגזלו מנוחתי כלו כחלום עונה, בישיבה לא דאגתי
אף לא התעצבתי אל לבי ואהי שמח, כי הנערים הרבים וההמולה הגדולה לא
נתנוני לחשוב מחשבות וחלקי היה טוב מאוד: אכלתי לשכעה ישנתי וינח לי,
כי גם החיות הקטנות לא התגרו עוד בי מלחמה אחרי אשר הסכינו אתי, המורה
אשר גם בתחלה הטה אלי חסד... הרבה לחראות לי אותות אהבה אחרי אשר
ראה כי לב נכון לי וישם מקומי בין הגדולים — לשתי מפלגות או שתי כתות

נפלטו נערי בני הישיבה על המפלגה האחת התחשבו הנערים הגדולים אשר הכינו בגמרא בשם טעם והמפלגה הזאת נקראה בשם הכת הגדולה. ויתר הנערים היו למפלגה אחרת אשר מי בני הישיבה בשם הכת הקטנה יקבנה — והמורה הראה לי את אות הכבוד הזה להרים אותי בתור נער מהכת הגדולה אחרי ירחים אחדים, ומה חסר לי עוד? בקרב הנערים אשר ביום הראשון התראו כלם בעיני כפראי מדבר איש על אחיו לא יחמולו ויעותו דרכם מצאתי גם נערים ישרים ונדיבי רוח ומה גם מעת אשר נודעתי לגדעון — הוא הרע אשר רעי דן קרא בשמו ויצוני להתרועע אתו — רק את המורה איבתי בקדם, ואף כי ראיתי כי לא רק הכסף יקח את לבנו, כי יטה חסד אמת להנערים אשר רכה חכמתם או יהנו בשום לב גם מבלי קחת מידם מאומה, בכל זאת ככל אנשי מרמה אשר בעד בצע כסף ימכרו אהבתם היה בעיני.

בעוד אשר הייתי נער אף כי התנלגלתי תחת שואה ואראה רק רע לפני רוב האנשים אשר התחלכו אתי ואשר היה לי דבר אליהם היו אנשי מרמה ותוך ולא האמנתי באיש, כי כלם כסרי סוררים ובני בליעל היו בעיני ואנשים ישרים הששים לעשות צדק באמונה לא ראיתי עדנה, ולוא גם ראיתם לא ידעתי להוקיר אותם כחין ערכם, כי צדקת אנוש וחסריו כאל נחשבו בעיני אחרי אשר ראיתי פעם אחת, או האמנתי כי אראה, כי הוא עשה דבר אשר לא כן, בכל זאת לא מצאו דרכי הנלווים חן בעיני ואישנא תכלית ישנאה את החנפים ורודפי בצע, כי יראתי מפניהם וכרודפי נפשי היו בעיני, וגם רעי דן אשר רעה לי הועיל להותי להביא מדרך ואימה בלבי ולנסוך עלי רוח איבה ומשטמה לכל בני האדם, ומי היו כל בני האדם בעיני? ישמונה או עשר ערים ויושביהן כלם או רבם מבני ישראל המה, כמוהו ראיתי רק פושעים בישראל וברבות הימים החילתי לקצות בעמי לולא נפרדתי מעליו, כי דרכי כל העמים נעלמו אז מעיני ואחשוב כי רק אחי משחיתי דרך המה . . . עתה אדע ואבין אך תעיתי בדרכי בבקשי מלאכי מיום באדמה, בתתי אשם נפש איש אשר נטה לפעמים מהדרך הטוב ואחשבהו כוד ועיל, עתה בזכרי דרכי עמי בארצי יראו לעיני לא כראותי אז, ואף אמנם נמצאו בהם רשעים, מתקדשים, חנפים ובני עולה אשר בזו לענו בסתר אהלם לכל צדק ויושר ובצאתם שער אלי קרת נשאו מרום עיניהם כמו את אל אלים ימתיקו סוד, אנשים אשר מכרו בכסף אחיהם בני יעקב באכזריות רצח ואשר הביאו רעה על עמם בזדון לבם, ושערת כשרי תסמר גם עתה בזכרי מעשי רצח ועשק אשר ראיתי בעיני ואשר שמעתי באזני, אכן כמה נחשבו אלה מול הישרים בלבנותם? הלא אך כמר מדלי! ומה המה אלה החטאים מול הפושעים אשר ראיתי בני אדם לא מעמי עושים? עתה אחרי אשר ראיתי תורת האדם והתבל כלה, אחרי רואי כי רוב מעשי בני האדם ותחבלותיהם, רוב מזמותיהם ומפעליהם אך בכסף וכבוד יסורם, אחרי אשר נגלה לעיני כי הישרים אשר יגיעו מעצד רעה ורעב בסתר אהלם כי יושר לבם לא יתנם לנעת כחיל זרים המה כאל נחשבו ולאיש אשר מלא ביתו בצע מעשקות לא יחשב לו עון אם אך בידו טובו ומרומים ישכון, יגזול יחטום

כחעולה על רוחו ואך אם כביר מצאה ידו יהיה לראש ולשר. גם מכית הסורים אשר נאסר ישמה על מעלו וכחשו יצא איש ויתמם את תמימים עדי וישמו אמונתם בו ויהיה עליהם לראש ושר, ואך אחו ברסן הממשלה ישלח רסן מפניו ימעל מעל. יעבור ברית ויפר שבועה, יהרוג נקיים, וישים שמות בארץ למען יצלח למלוכה — ויצלח למלוכה! גם ישים נזר מלכות כראשו וידכא גוי כלו תחת רגליו בגאון עריצים ואת רעיו מקדם לא יכיר, ישנה פניהם וישלחם אל ארץ תחתית, או יגרשם מגו ויהיו נודדים בגוים מראה פן יקומו לענות כחשו בפניו, וכל העם הרואים את כל אלה יכרעו ברך להדום רגליו ויקראו לפניו: אכרך! והסופרים היודעים בינה לעתים ירוממו תחת לשונם דבר גבורותיו וחין ערכו, וגם כל העולם יחיל וירנו מפניו, ואיש לא יזכור את מעלו אשר מעל —

איש מלחמה אשר מימי נעוריו לבש חרב וחנית וישפוך דם רב על שדה קטל וגם ערך קרבות את רב אדם אשר שת בחלקות לאשת נעוריהם, וכאשר קמו לדבר אתו משפטים על כבודם אשר חלץ מהם הביא חרבו כלכם ווכריעם למבח, והאיש הזה, אחרי אשר שתה לרויה מכוס החיים, אחרי אשר מנעמי התבל ותענוגות בשרים יצאו מאפו ויהיו לו לזרא, יסיר כלי מלחמה מעל מתניו וילבוש בגדי כהן לאל על בשרו ויצלח בדרכו עדי יהיה לכהן גדול מאחיו, גם ישים כראשו עמרת מלוכה וכהונה, וממרום כסאו ידבר משפטים וישפוך עזו אפו על רודפי זמה ותענוגות בשר, וידבר שקר ממרום ויכפר לרכבות אנשים על כל העונות והפשעים אשר עוו ואשר פשעו ואשר יחטאו ואשר יפשעו בעד בצע כסף, וכל העם ובתוכם גם מלכי ארץ, יחילו וירנו מפניו כמו רוח אלהים נוססה בקרבו, ומעלליו בימים עברו לא יזכרו ולא יעלו על לב איש —

איש מבית שודדים אשר אבותיו אחיו ומשפחתו היו מרצחי נפש אדם ובעד פשעם הגשו למות מות בליעל קבל עם על במת מטבח יתכסה בכנר אחד הקדושים ויהיה ליועץ פלא להכהן הגדול וימשול ברכו רבבות בני אדם ואחרי דבריו לא ישנו, כי דבריו כדברי האורים בעיני הכהן ומלך אשר מפניו יחילו מלכי ארץ ורוזניהם ואיש לא יקום ולא יתעורר למלא פניהם קלון ולהדיחם משאתם, ולהם הכבוד והגדולה כי עשו ותצליחו. אחרי רואי כל אלה והראתי לדעת, כי גם הבוגדים בעמי כצדיקים נחשבו וחטאותיהם כקורי עכביש וכקצף על פני מים מול עונות הזדונים האלה, כראותי זאת ידעתי ואכין כי הגדלתי בלבי על חטאי עמי, כי כהמה וכהמה ימצאו בכני איש ככל עם ועם, ומה גם כי רבים מהבוגדים בעמי אחרי בצעם ילך לבם רק למלא בטנם ולנהל את ביתם בלחם, וגם בהם נדיבו לב נמצאו, עתה אדע כי הטורה גם הוא היה איש ישר הולך אם כי לא צדיק, אך אז בעוד אשר חשבתי כי מלא רוחב ארצי לחב התבל הנהו והערים אשר עברתי בהן היו כארצי לכל גבולותיה בעיני, אז הוה הטורה בעיני כאיש בליעל ולא נתנני לבי להשיב אהבת אל חיקו, וגם נבערתי ונכסלתי להשמיע מחשבות לבי באזני זרים וחסבותי רעה גדולה לנפשי, אך את זאת אחשוך ליום אחר ליום אשר אספר יום צאתי מהשיבה בחרפה ובה, ועתה אשוב לספר את אשר קרני ואשר ראיתי בימי היותי שם.

ביום המחרת בבקר אחרי התפלה ואחרי ארוחת הבקר בשעה השמינית ישבו כל הנערים ויהנו בגמרא וגם הנער אשר רעה לי לא דבר עוד אתי כביום אתמול, רק הגה בשום לב כשתי שעות וגם אני עשיתי כמוהו עד אשר ישכנו כלנו לפני המורה והוא החל להביננו בינה. אחד מהנערים שאל שאלה והמורה השיב לו תשובה וכראותי כי נתן הרשיון לשאול שאלתי גם אני דבר והמורה הללני בפני ויאמר: מחכמה שאלת זאת! וישב לי בדברים רבים. כשעה אחת ישכנו אל השלחן לפניו ואחרי כן שבנו אל מקומינו ונשב כשעה אחת לשוב ולהפוך בדברי המורה למען הבין השמועה אשר שמענו, ואחרי כן החל רעי עוד הפעם לדבר אתי כאתמול. אז שאלתי אותו: איפו הוא הנער גדעון? על זה ענני. מה חפץ לך בו? הלא הוא אפיקורוס והוא מהכת הגדולה ולא יתרועע את נער מהכת הקטנה —

— יש לי חפץ בו — עניתיו — ואבקשך כי תגיד לי מי הוא —
— טוב הדבר אחרי כלות שיעור הנערים הגדולים (בשם "שיעור" נקרא הלקח אשר לקחו מפי המורה) כי עתה הוא יושב ושומע השיעור. — אחרי אשר קמו נערי הכת הגדולה מלפני המורה כשעה הראשונה אחרי חצות היום הציגני רעי לפני גדעון ויאמר אלי: זה הוא אשר תבקש —
— האתה גדעון? — שאלתי.
— אני הוא, ומה תבקש ממני? —
— דבר לי אליך —

— עתה לא עת דברים ולא פה המקום לדבר, ואם דבר לך אלי נלכה יחד לארוחת הצהרים ובדרך תשמיעני את דבריך. — הלכנו יחד ובדרך הגדתי לו כי התהלכתי את נער אחד אשר בשם דן יקרא והוא הגיד לי כי לו אוהב ורע בהישיבה ושמו גדעון אשר ידע את כל הקורות אותו ומפיו אשמע את אשר אבקש לשמוע. כשמוע גדעון את שם דן שמח מאוד וישאלני את הקורות אותו מיום עזבו את הישיבה ויבטיחני לתת את שאלתי ולהתהלך אתי כרע כאח. ומני אז חדלתי להגות את הנער הראשון, כי גדעון קראני אליו ויורני הבין בגמרא בשום שכל. אני ספרתי לו כל אשר שמעתי אודותיו מפי המשמרים בלילה והוא ענני: אני אדע כל אלה כי אל עקרבים אני יושב פה. כל הנערים ישמרו צלעי ויחשבו עלי רעה, אך אני לא אירא מהם והמונם ואם תקשיב בקולי ולא תשים לב לדברי הבורים האלה ייטב לך באחריתך. אל תהי מרי כהפראים האלה והקשב בקול המורה לשפת הארץ אשר יבוא הנה יום ויום ותצליח בדרךך, כי לא רק על הגמרא יהיה האדם עת נטל עליו למצוא חית ידו וגם מושכך פה יהיה איתן כי המנהלים יגורו לעשות רעה להנער הלומד שפת הארץ, פן ידרשו המורים לשפת הארץ חשבון מעשיהם —

— טוב הדבר אני אעשה כדבריך, והנקל לי לעשות כדבר הזה כי כבר למדתי דבר וכתוב בשפת הארץ כאחד מיושבי הארץ —
— אם כה תעשה ייטב לך מאוד כאשר תהיה לאיש —
— ומתי תספר לי קורות רעי דן, נפשי נכספה מאוד לדעת אותך —

— עליך לדעת בראשונה את אשר לפניך, דע את הנערים אשר ימצאו
אתך כיום ותדע איך להתהלך עמם ואחרי כן תשמע גם קורות רעך —
— אני אשמע כקולך לכל אשר תצוני —
— אם כה תעשה אשלים כל הפעך — מני אז היינו לרעים ונערי בני
הישיבה קראו גם אחרי מלא ויתנוני לאפיקרום. והנער אשר התרועע אתי כיום
הראשון קצף מאוד על אשר עזבתיו ויהי לראש שונאי.

ט

הנערים הגדולים

בלילה קראני גרעון אליו אל התא אשר בצד בית התפלה, כי שם היה
משכבו ויתן גם לי מקום למשכב בקרבתו ויחל לדבר אתי כדברים האלה: ראשית
דעת האדם היא לדעת את אשר לפניו, להבין ולהשכיל אל דרכי האנשים
אשר יראה פניהם יום יום. ובלעדי זאת לא יצלח גבר בחלד אף אם נגלו לפניו
כל דברי הימים החולפים כספר כתוב בידי סופר מהיר, וידע האותיות לאחור
כחווה מחזה שדי, כי חיינו ההוה, העבר כמת אשר כבר נשכח מלב הוא, והעתיד
כילד בירחי קדם בעורנו כמעט אמו. מהעבר לא נראה נשבע, והעתיד מי יודע
מה יקרה אותו אם יהיה לילד שעשועים להרגן לב הוריו, או ננוע ומשחת מאיש
יהיה מראהו להביא שבר כעצמות אבותיו? לא כן ההוה אותו נראה ובאורו
נראה חיים . . .

— חי נפשי כי לא אכין למלך, הן מליצה חירות תדבר בי ונשנכה
ממני —

— הן את רעי דן התהלכת והאם לא לקחו אונך כהנה וכהנה מפיו? —

— אמת הדבר כי גם הוא דבר נכהה נכהה, אך לא הכינותי שכל מליו

כאשר לא אכין דבריך, גם פליאה דעת ממני מדוע רק אתם תדברו במשל

ומליצה, הן ראיתי אנשים למאות ולא שמעתי מפי איש כדברים האלה —

— אתה תדע פשר דבר אך לא עתה, כאשר נודע עוד איש אל אחיו

תדע שרש דבר נמצא בנו ולא תתפלא עוד —

— לוא יהיה כדבריך —

— אמנם עתה הפצתי להעיר אונך כי לך לדעת מראש את האנשים

אשר תראה יום יום והנני נכון לתאר בשרד אמת דרכי אחרים מהנערים הגדולים

ואתה תוסיף להתחקות על שרשי רגלם ותוסיף דעת —

— הלא כמו פיד אמרת לי זה עתה כי עלינו לדעת את דרך האנשים

אשר נתהלך אתם ומה יתן ומה יוסיף לי לדעת דרך הנערים הגדולים, הלא את

הנערים הקטנים אתרועע? —

— מחכמה שאלת זאת, אך דע לך כי לא יארכו הימים ותתחשב גם

אתה בין הגדולים —

— האמנם יהיה כדבר הזה? וכימים לא כבירים? נפשי מאנה האמין

כדבר הזה —